

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

25 квітня 2025 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса

УДК 930.2 + 930.85 + 94
I-90

DOI: <https://doi.org/10.24195/978-617-7790-55-5-2025>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №17 від 26 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

Гончарук Т. Г. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих І-90 учених : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 117 с.

ISBN 978-617-7790-55-5

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: методологія та історіографія історичних досліджень, головні аспекти розвитку суспільств Стародавнього світу та Середніх віків, проблеми Нової та Новітньої історії, концепт історичної пам'яті в умовах війни, історія міжнародних відносин, історія військової справи.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

УДК 930.2 + 930.85 + 94

Рибак О. В. Евакуація британських та французьких військ з Дюнкерка (1940 р.)	53
--	----

Концепт історичної пам'яті в умовах війни

Маціборко Є. О. Трансформація історичної пам'яті Греції під час боротьби за незалежність	58
Окорокова В. В. Memory as a social phenomenon in the history of Paul Ricoeur	64

Історія міжнародних відносин

Малога О. А. Зовнішньополітична стратегія Данії в епоху наполеонівських війн (1799-1814)	69
Руденко А. О. Причини Індо-Пакистанського конфлікту	75
Набока О. В., Черкащенко О. О. Політика США у корейській державі Чосон під час японсько-китайської війни 1894 – 1895 рр.	78
Яворська Т. В. The Expression of Confucian Ideology in China's Foreign Policy	83

Історія військової справи

Атмажов О. Ю. Армія держави Чосон	88
Сотніченко О.В. Розвиток артилерії в армії Наполеона (1799-1815)	97
Ткаченко В. В. Використання бойових слонів у військовій тактиці на території Стародавнього Сходу	101
Янак Д. Важкі танки Вермахту	105
Інформація про авторів	112

Янак Д. Д.

Важкі танки Вермахту

Німецькі важкі танки часів Другої світової війни, то мається на увазі Тигр 1 та Королівський тигр. Іноді ще можна зустріти згадки про танк Maus, чи E-100 (хоча ті вже відносилися до надважких танків). Німецькі важкі танки з'явилися як відповідь на радянські танки Т-34 та КВ-1. Практика бойового застосування показала, що іноді потужності озброєння та бронювання середнього танку Т-IV іноді не вистачало для боротьби з радянськими танками, особливо з КВ-1. Та і для прориву ліній оборони радянської армії він не підходив. Тому вже згодом було розроблено танк Тигр, який ідеально підходив як для наступу та прориву ворожої оборони, так і сам міг воювати в обороні. Сприяли цьому як товсте бронювання, так і потужне озброєння. На перших етапах війни німці стикалися з важкими танками противника – згадуваний КВ-1 та французький Char B1. Але тоді кричущої потреби у важких танках не було – адже стратегія блицкригу передбачала блискавично швидку війну. Проте, коли блицкриг себе не виправдав під час вторгнення в СРСР, то потреба у важких танках стала актуальною.

Німецькі важкі танки були найсильнішими танками Другої світової війни. На користь цього говорять багато фактів та сама історія бойового застосування обох моделей Тигра. Розглянемо спочатку Тигр 1. Цей важкий танк з'явився у 1942 році і, опинившись на полі бою в північній Африці, став неприємний сюрпризом для англійців, бо у англійців просто не було ніякої гармати, яка могла б його хоч якось пробити. Дійсно, броня Тигра у 1942-43 роках була непробивною, або пробивалася лише у бортову частину лише з малих відстаней. Так, лобова броня складала 100 мм і взагалі не пробивалася. Бортова та кормова частини мали броню у 80 мм і могли пробиватися з відстані лише 300 метрів або й менше. Лобова броня башти складала 100 мм. Але з урахуванням маски гармати складної форми, то місцями там броня могла сягати 200 мм. При вазі у 57 тон, Тигр був

доволі маневреним танком, розвиваючи максимальну швидкість в 40 км/год. Тому поширене твердження про те, що Тигр був неповоротким, погано їздив, особливо по бездоріжжю – це міф. На користь того, що Тигр непогано їздив, говорить і той факт, що завдяки широким гусеницям він легко їздив по бездоріжжю і ним було легко керувати. Також на німецькому танку була встановлена дуже добра оптика, яка дозволяла побачити противника на великих відстанях. Сюди можна віднести і те, що танк був доволі просторим та ергономічне зручним, що покращувало умови роботи екіпажу. Та навіть у випадку підбиття танка, екіпаж міг легко його залишити – адже для кожного з 5 членів екіпажу був свій люк [1, с. 30-31].

Тепер слід перейти до озброєння Тигра. На танку встановлювалася 88-мм гармата KwK-36 (не слід плутати з Flak-36 – зенітною гарматою того ж калібру, яка була лише у похідних варіантах). Хоча головне озброєння Тигра – це модифікована версія зенітної гармати. Ця гармата була однією з найкращих. І ця гармата могла пробити та знищити будь-який танк. Її бронебійний снаряд маючи початкову швидкість понад 800 м/с, міг пробити більше 150 мм броні. Щоправда, у деяких джерелах пишуть, що таке бронепробиття мав підкаліберний снаряд, а бронебійний близько 110 мм. І це абсолютно неправильно, оскільки якби бронебійний снаряд мав бронепробиття 110 чи, скажімо, 115 мм, то він не зміг би знищувати з відстані понад два кілометри радянські середні Т-34, які, маючи лобову броню товщиною в 45 мм, а з нахилом це вже було приблизно 80 мм. Але тут були ще КВ-1, пізні моделі яких мали лобову броню 90 мм і з невеликим кутом нахилу, який мала їх броня, то це було вже приблизно 100-110 мм бронезахисту. В такому випадку Тигр не зміг би знищити КВ-1. Навіть бойове застосування Тигрів говорить на користь того, що його бронепробиття було вищим, ніж це вказано в багатьох джерелах. Ще один доказ, який доводить вірність вищесказаного, це те, що Тигри навіть могли знищити радянські важкі танки ІС-2. Тут теж є міф, який говорить про те, що ІС-2 був невразливий до

вогню Тигра 1. На цьому потрібно трохи зупинитися. Перша модель ІС-2 мала східчасту форму лобової броні товщиною 120 мм. І мала певний кут нахилу. Так, це місце Тигр міг пробити лише з 500 метрів. Але була ще нижня лобова броня, товщиною теж 120 мм, але майже без нахилів. Лобова броня башти була під прямим кутом з тією ж товщиною. Вже ці місця пробивалися приблизно з 800 метрів, що було фатально для ІС-2. Була друга модель ІС-2, який мав лобову броню товщиною 100 мм, але з нахилом це було вже більше 200 мм броні. Це місце Тигр не міг пробити. Це не могла зробити навіть гармата Тигра 2. Пробити цю броню могла тільки 128-мм гармата Ягдтигра. Решта броні другої моделі ІС-2 мала теж 100 мм, але вже під малими кутами нахилу, що на середніх дистанціях впевнено пробивалася гарматою Тигра 1 [2, с. 7-8].

Тепер варто перейти до бойового застосування Тигра 1. Тигр вперше з'явився на полі бою в Північній Африці у 1942 році і справив неабияке враження на англійців. На перших порах Тигр дійсно переважав радянські танки за товщиною бронезахисту та потужністю головного озброєння. І на деякий час надії німців дійсно виправдовувалися – Тигр не залишав шансів радянському Т-34, просто зминаючи оборону радянської армії. Але з появою Т-34-85 ситуація дещо змінилася – тепер нова модифікація Т-34 на середніх дистанціях могла пробити Тигр в лобову проекцію. А поява важкого танка ІС-2 остаточно поставила крапку в перевазі Тигра на полі бою [3, с. 2]. Незважаючи на те, що перше бойове застосування Тигра було невдалим, вперше Тигр вступив у бій біля станції Мга наприкінці літа в 1942 році, щоб потім бути застосованим в Сталінградській битві. На болотистому ґрунті у перших Тигрів зламалися ходові частини та загоралися двигуни. Але по справжньому Тигр проявив себе під час Курської битви влітку 1943 року. В Курській битві було задіяно понад 2500 німецьких танків та понад 5000 радянських танків. І тоді Тигр проявив себе, завдавши радянським військам значних втрат. Також Тигри задіяли під час Прохорівської битви. Під час Курської битви німці задіяли більше 100 танків Тигр. Курська

битва була спробою Гітлера переломити хід війни на свою користь, але невдало. Незважаючи на програш на Курській дузі, нові танки німців себе добре зарекомендували, завдавши радянській армії важких втрат [4, с. 64-79]. Тигри воювали на західному фронті проти американців, яким завдали ще більших втрат. Якщо в радянській армії були танки та САУ, здатні вразити Тигр, то у американців такі засоби з'явилися лише у 1944 році, та й то це були САУ M10, M18 Helcat та M36. З танків США, здатних вразити Тигр були Шермани з довгими гарматами. У британців вразити Тигр міг лише Sherman Firefly, які мали потужну 76-мм гармату. З важких танків, здатних вразити Тигр, були лише американські важкі штурмові M4A3E2 Sherman Jumbo, яких було випущено 250 танків, на 100 з яких встановили довгоствольні гармати.

На зміну Тигру 1 прийшов Королівський тигр. Цей танк було випущено 489 одиниць, не рахуючи при цьому 3 прототипи. Цей танк, як і було задумано, міг знищити будь-який танк Антигітлерівської коаліції. Не в останню чергу це було можливим завдяки 88-мм гарматі KwK-43, яка була найпотужнішою гарматою Другої світової. Її бронебійний снаряд Panzergranate 39 мав початкову швидкість польоту 1000 м/с і міг пробити бронелист товщиною 240 мм. Це було найбільше бронепробиття, яке мала будь-яка з гармат Другої Світової. Не в останню чергу таке бронепробиття досягалося завдяки довжині гармати – її довжина складала більше 6 метрів. Щоправда, швидкість польоту снаряду була не найбільшою – у 1945 році японці випробували на полігоні 105-мм гармату Тип 1, яка розганяла бронебійний снаряд до швидкості 1100 м/с. Бронювання Королівського Тигра теж було доволі серйозним. Лобова бронеплита корпусу Королівського Тигра мала товщину 150 мм і маючи кут нахилу у 50 градусів, перетворювалася у 230-240 мм бронезахисту. Таку броню було неможливо пробити жодною з гармат Другої світової війни. Бортова та кормова броня мали товщину у 80 мм, причому кормова броня мала невеликий кут нахилу, що давало певний захист від гармат малого та середнього калібрів. Щодо башти, то у Королівського тигра було дві

різні башти – на перших 50 серійних танках було башта Порше, яка мала лобову броню в 100 мм, а бортова та кормова складали по 80 мм. Башта була обтічної форми. Також командирська башта виступала за бортову броню башти. Лобова броня була великим мінусом цієї башти – 100 мм броні під прямим кутом у 1944 році вже не виглядала серйозним захистом. Потім вже пішла башта від фірми Хеншель. Тут бронезахист лобової частини був дійсно серйозним – 185 мм. Башта мала кормовий відсік для снарядів. Цей відсік ще й урівноважував башту, адже гармата була дуже важкою та мала величезну довжину. Самі снаряди було розташовано так, щоб вони були якомога ближче до казенної частини гармати і екіпаж міг легко зарядити гармату. Це логічне, адже 88-мм снаряд, який мав майже метрову довжину, важив 23 кг. Також снаряди були розташовані в нішах по боках корпусу та на дні бойового відділення. Але разом з тим Королівський тигр мав недоліки – двигун був слабкий для 70 тонного танка, тому часто перегрівався. Ходова частина теж дуже часто ламалася через вагу машини. Тим не менш, під управлінням навченого екіпажу Тигр 2 був дуже небезпечним танком для танків країн Антигітлерівської коаліції. Навіть був проект танка з 105-мм гарматою, але далі креслень проект не просунувся [5, с. 4-8,12-13].

Королівський тигр, який створювали для оборони і для наступу, ідеально себе проявив у боях. Перше бойове застосування Тигра-2 було в Нормандії в 1944 році. Союзники відразу зрозуміли, що їм нічого протиставити Королівському тигру. Шермани, які були основою бронетанкових військ США та її союзників, були безсилі проти Тигра 2. Навіть САУ М36, які мали 90-мм гармату, теж не могли пробити броню Тигра 2. Єдиним танком, який міг хоч якось пробити броню Тигра 2, був англійський «Шерман Файрфлай» оснащений 76,2 мм гарматою QF-17 Pounder. Ця гармата, яка могла вести вогонь бронебійними підкаліберними снарядами з піддоном, що відокремлювався, могла пробити Тигр 2 в стик лобових бронелистів та в лобову броню башти. Але ці танки були рідкістю. Тому американці та англійці для боротьби з Королівським тигром

використовували бомбардувальники та штурмовики-винищувачі, такі як «Тайфун» чи «Мустанг». Тигр 2 воював і під час наступу німців в Арденах взимку 1944-45 років. Але там Королівський тигр не дуже годився, оскільки на вузьких дорогах серед гір та лісів було важко маневрувати та пересуватися, а м'якому ґрунті вони застрягали. Особливо активно їх застосовували під час битви за Бастонь 19 грудня 1944 – 17 січня 1945 року.

Воювали Тигри 2 і на Східному фронті. Найбільше застосували Тигрів 2 під час наступу біля озера Балатон в березні 1945 року. Тамтешній ландшафт більше підходив для 70 тонного танка. Спочатку наступ йшов успішно, але потім захлинувся, адже зіткнувся з потужною обороною радянських військ. Варто звернути увагу на те, що в боях на міських вулицях Тигр 2 себе добре проявив, про що може свідчити оборона Берліну під час Берлінської наступальної операції з 16 квітня по 2 травня 1945 року. Тоді Королівські Тигри, що воювали на вулицях столиці Рейху, знищили чимало танків, особливо Т-34-85 та ІС-2 Червоної армії.

Друга світова війна показала, що для прориву обороні потрібна товста броня, яку мали лише важкі танки. У Вермахті це добре зрозуміли, тому у 1942 році було створено танк Тигр 1, а в 1944 – Королівський тигр. Причини їх появи були цілком очевидні – німцям потрібен був танк, який би мав непробивну броню та гармату, яка могла б знищити будь-який танк супротивника. І німці отримали такий танк. Спочатку це був Тигр 1, який спочатку дійсно виправдовував своє призначення. Але у відповідь танки та артилерія Антигітлерівської коаліції та СРСР збільшила пробивну здатність броні. І тоді на заміну Тигру 1 прийшов Королівський тигр. Цей танк вже дійсно був непробивний спереду та мав гармату, проти якої не було танків, який міг би витримати її постріл. Ця гармата мала вже надлишкову потужність. Тигр 1 у 1943-44 роках дуже часто впливав на хід бойових подій і приймав головний удар на себе. Це була зброя як наступу та оборони, адже тактико технічні характеристики це дозволяли. Королівський Тигр вже більше підходив для оборони – товста лобова броня та потужне озброєння

дозволяли стримувати хвилі ворожих танків та знищувати їх. Для наступу він годився не так добре – адже велика вага в 70 тон давалася взнаки і двигун часто виходив з ладу. Королівський тигр був створений як зброя, яка мала перевернути хід війни на користь німців. Але не судилося. Незважаючи на недоліки, які були у Тигрів, як і у будь-якого танка, Тигри були дійсно вагомим аргументом на полі бою, з яким усім потрібно було рахуватися. Це і дозволяє у висновку стверджувати, що німецькі важкі танки були одними з найсильніших танків часів Другої світової війни, адже вони не лише впливали на хід бойових дій, але й вплинули на світове танкобудівництво як під час війни, так вже й після неї.

Література

1. Мощанский И. Б. Тяжелый танк Тигр I. М.: Экспринт, 2002. 88 с.
2. Ясінська Я. М Танкові війська фашистської Німеччини та Радянського Союзу 1939-1945 років: порівняльний аналіз. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ 2021 р. 84 с. URI : <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/17564/1/Ясінська%20Я.%20Диплома%20робота.%202021%20р..pdf>
3. Бесяк В. Ю. Німецькі танки на Східному фронті. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Т.2. Державний університет «Житомирська політехніка». URI : <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/4173>
4. Шмелев И. П. «Танк Тигр». Серия «Знаменитая бронетехника». М.: Издательство АСТ «Астрель», 2001. 127 с.
5. Panzerkampfwagen VI Королевский тигр. История создания и применения. Историко-техническая серия «Panzer History». Вып 5. Москва : Издательство «Восточный фронт», 1995. 30 с.
6. Барятинский М. Б. «Королевский тигр». «Чудо-оружие» Гитлера. М.: Яуза, 2008. 96 с.

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 25 квітня 2025 р.